

Posudok

na habilitačnú prácu *PaedDr. Patrika Derfiňáka, PhD.*

Hospodársky vývoj východného Slovenska v druhej polovici 19. storočia

Skúmaniu regionálnych dejín sa v slovenskej historiografii venuje zvýšená pozornosť. Zaoberajú sa ňou predovšetkým v regiónoch pôsobiaci historici. Ich výskumy umožňujú jednak bližšie spoznať špecifiká toho-ktorého regiónu, ako aj jeho postavenie v systéme širšieho celku či už v rámci Uhorska v predvojnovom období, alebo v rámci Československa. Vnútorne podmienky vývoja regiónu tvorí bohatá škála miestnych faktorov. V regionálnych dejinách možno okrem iného sledovať, ako všeobecné záujmy ovplyvňujú vývoj regiónu, ako sa v konkrétnych podmienkach regiónu presadzujú všeobecné záujmy veľkých sociálnych skupín v činnosti miestnych častí spoločenských vrstiev. Aj tieto aspekty pri spracovaní niektorých odvetví hospodárskych dejín zohľadňoval autor predloženej práce v rámci habilitačného konania PaedDr. Patrik Derfiňák, PhD., ktorý sa už niekoľko rokov v rámci vedecko-výskumnej činnosti venuje regionálnym dejinám východného Slovenska v 19. a 20. storočí s akcentom na hospodársku oblasť. Dokladujú to jeho monografie, početné štúdie, články a príspevky rôzneho charakteru, z nich časť je zahrnutá do predloženej práce, ktorá pozostáva tak z už publikovaných aj doposiaľ nepublikovaných príspevkov. Nimi rozšíril a prehĺbil vedomosti z oblasti hospodárskych dejín tohto regiónu.

Predloženú prácu okrem úvodu a záveru tvorí šesť kapitol, z nich niektoré sú členené do podkapitol. S prihliadnutím na obsah jednotlivých kapitol by bolo adekvátnejšie rozšíriť názov habilitačnej práce na Hospodársky vývoj východného Slovenska v druhej polovici 19. storočia a začiatkom 20. storočia, keďže viaceré príspevky časovo siahajú aj do 20. storočia.

V prvej kapitole pod názvom *Hospodárstvo Uhorska v druhej polovici 19. storočia* poskytuje autor informácie o hospodárskych pomeroch na Šariši v 60. rokoch 19. storočia najmä na základe poznatkov získaných z príspevku Lajoša Kubínyiho publikovaného v periodiku Felvidék a knihy autora Ödöna Potemkina. V ďalšej podkapitole upriamil pozornosť na popis situácie v priemyselnej výrobe v Košiciach, ktorú spracoval na základe využitia materiálu z maďarsky písaných zdrojov. Ponúka zaujímavé informácie o továrňach v Košiciach, avšak kvalite práce by prospelo, keby autor ním preložené texty v kapitole voľnejšie a s odstupom parafrázoval, čím by text nepôsobil tak stroho.

V druhej kapitole priblížil Dr. Derfiňák situáciu v poľnohospodárstve na Šariši prostredníctvom činnosti významnej osobnosti Šariša a to právnika, statkára baróna Imricha

Gillányiho. Popísal najmä situáciu v poľnohospodárstve začiatkom 20. storočia, teda v čase, keď Gillányi zastával post župana Šarišskej župy a neskôr post ministra poľnohospodárstva. Autor mohol v kapitole venovať podstatne menšiu pozornosť genealógii rodu Gillányiovcov a viac sa venovať zhodnoteniu situácie v poľnohospodárstve na východe Slovenska, čo by korešpondovalo s názvom kapitoly. Kapitola, napísaná na základe využitia archívneho materiálu a dobovej tlače, ponúka viacero zaujímavých informácií najmä pri hodnotení situácie v poľnohospodárstve na Šariši v roku 1904.

Ústrednou témou tretej kapitoly je zhodnotenie vývoja priemyselnej výroby na východnom Slovensku prostredníctvom autorom vybraných dvoch podnikov a to najvýznamnejšieho priemyselného podniku v regióne Šariša a to veľkošarišského mlynu a Priemyselnej rafinérie liehu, účastinná spol., v Prešove. Vychádzajúc z celouhorských pomerov pre vývoj mlynárskeho priemyslu v hodnotenom období, cez celoslovenské reálie až po objasnenie podmienok pre budovanie mlynárskeho priemyslu na východe Slovenska ponúka autor na 44 stranách popis histórie vzniku, vývoja, modernizácie, integrácie a napokon aj zániku najstaršieho východoslovenského mlyna vo Veľkom Šariši. V snahe komplexnejšie predstaviť jeho fungovanie pripomína tiež jeho úspechy, formy starostlivosti o zamestnancov, ale i problémy, slabé stránky a predovšetkým spôsob fungovania mlyna v podobe akciovej spoločnosti v období rokov 1856 až 1945. Upozorňuje, že mlyn patril medzi najvýznamnejšie súkromné priemyselné podniky v celej Šarišskej župe a kvalitou svojej produkcie sa radil k európskej špičke. Túto časť autor napísal s prehľadom a znalosťou problematiky, vychádzal primárne z archívnych materiálov a dobovej tlače, čiastočne aj zo staršej a najmä novšej literatúry domácej i cudzej proveniencie. Druhá časť tretej kapitoly je venovaná popisu a zhodnoteniu činnosti Prešovskej rafinérie liehu, ktorá sa počas svojej existencie zaradila medzi niekoľko málo stredných či väčších priemyselných podnikov na Šariši. V úvode k tejto pasáži svojej práce (na 45 stranách) Dr. Derfiňák podáva stručný náčrt dejín liehovarníctva na Šariši, popisuje vznik rafinérie liehu v Prešove v roku 1903 a jej dejinný vývoj až do konca druhej svetovej vojny a to v širších celouhorských a neskôr československých reáliách v liehovarníckom priemysle. Poukazuje na dopad niektorých opatrení uhorských či československých štátnych orgánov na chod Prešovskej rafinérie liehu. Pripomína, že už po prvých piatich rokoch svojej existencie predstavovala jeden z mála v tom čase prosperujúcich väčších priemyselných podnikov na území mesta Prešov (s. 109). Jedna zo závažných zmien v histórii rafinérie sa udiala v roku 1922, keď prestala byť družstvom a začala fungovať ako účastinná spoločnosť v nových spoločensko-politických pomeroch po vzniku Československa. Ako autor pripomína, aj po tejto zmene sa Prešovská rafinéria liehu, i keď

počtom zamestnancov nepatrila k veľkým podnikom, zaradila svojou produkciou k dôležitým fabrikám a stala sa predmetom znárodnenia. Autor podáva viacero zaujímavých informácií, množstvo faktov, upozorňuje na úspešné i neúspešné roky rafinérie liehu z hľadiska dosiahnutých hospodárskych výsledkov, zmieňuje sa o zamestnancoch podniku, o technickom vybavení a pod. Opis podniku končí rokom 1948, keď sa v septembri uzavrela existencia prešovskej rafinérie ako súkromného podniku a bola znárodnená.

Vo štvrtej kapitole pod stručným názvom *Finančné inštitúcie*, sa autor v prvej podkapitole zaoberá vznikom a činnosťou Košickej sporiteľne ako najstaršieho finančného ústavu na východnom Slovensku. Popisuje jej činnosť v jednotlivých desaťročiach, upozorňuje na významné spoločensko-politické a hospodárske udalosti, ktoré ovplyvnili jej chod (revolučné roky 1848 – 1849, krach na viedenskej burze v roku 1873 a iné), približuje zmeny v aktivitách Košickej sporiteľne, v personálnom obsadení a pod. Autor sa zvlášť pozastavuje pri roku 1907, keď sa ústav dostal do veľmi komplikovanej situácie, priblížil jej príčiny, celkový priebeh a širšie súvislosti, ako aj východisko z nej. Popis histórie košického finančného ústavu dotiahol do roku 1917. Vychádzal najmä z maďarskej dobovej tlače, správ z valných zhromaždení tejto finančnej inštitúcie a maďarskej literatúry. Poznatky tu spracované poskytujú komplexný pohľad na činnosť sporiteľne. Oceňujem v nej prácu s viacerými materiálmi rôzneho charakteru písaných po maďarsky.

V piatej kapitole *Družstevné inštitúcie* sa Dr. Derfiňák venuje družstvám v hospodárskom vývoji Stropkova na prelome 19. a 20. storočia. Na príklade dvoch ním vybraných družstiev – Úverného družstva pre Stropkov a okolie (vzniklo v roku 1900 a bolo prvým úverným družstvom v Stropkove) a Kresťanského spotrebného družstva pre Stropkov a okolie (vzniklo v roku 1904) ilustruje, aké problematické bolo podnikanie v tak odľahlej a ťažšie prístupnej oblasti. Poukazuje na zložité podmienky pre podnikanie v regióne Zemplína a popisuje priebeh činnosti a hospodárenia uvedených družstiev až po ich zánik. Zaujímavé údaje, ktoré tu ponúka získal z maďarských archívnych zdrojov.

Záverečná šiesta kapitola je venovaná profilu dvoch významných a výrazných osobností východného Slovenska, ktoré sa svojou činnosťou a podnikaním dokázali presadiť a solídne finančne zabezpečiť. Prvou z nich je podnikateľ, obchodník a vydavateľ, neskôr aj majiteľ najväčšej tlačiarne v regióne Arpád Kósch, ktorý dosiahol významné postavenie nielen v Prešove a na Šariši. Druhou osobnosťou bol Samuel Révai, ktorý v obchodovaní s knihami sa dokázal presadiť nielen na miestnom či celouhorskom trhu, ale prostredníctvom svojich synov expandovala jeho firma v podnikaní s knihami aj do zahraničia. (O oboch osobnostiach autor publikoval už prv samostatné štúdie.) Príspevky, ktoré sú súčasťou predkladanej práce

v rámci habilitačného konania sú spracované na základe dostupných primárnych aj sekundárnych zdrojov, predovšetkým maďarskej proveniencie, obohacujú a prehlbujú poznatky z hospodárskych dejín východného Slovenska v 19. a prvých rokoch 20. storočia.

Pripomienky:

Pri písaní práce sa Dr. Derfiňák nevyhol gramatickým a štylistickým chybám, ktoré podľa mojej mienky vznikli v dôsledku nepozornosti.

Pri uvádzaní názvu archívu v Martine sa zmýlil – ide o Literárny archív Slovenskej národnej knižnice a nie ALU SNK. Pri uvádzaní niektorých názvov a pojmov sa v poznámke žiadalo poskytnúť základné informácie o nich, napr. periodikum Felvidék (s. 9), viedenské rify (s. 12), šindel, sanitra, draslo, fajansa (s. 13).

Habilitačnú prácu *Hospodársky vývoj východného Slovenska v druhej polovici 19. storočia* PaedDr. Patrika Derfiňáka, PhD., odporúčam prijať na obhajobu a po úspešnej obhajobe odporúčam udeliť akademický titul docent v študijnom odbore 2.1.7. História.

Prešov 20. 2. 2017

doc. PhDr. Nadežda Jurčišinová, PhD.